

POTA IN VIDIKI SLOVENSKE KRAJEVNE ZGODOVINE*

DR. PAVLE BLAZNIK

Krajevna zgodovina se ukvarja z raziskavanjem preteklosti na ozemlju, ki je manjše od narodnostnega teritorija. Njeno torišče je kaj različno tako glede na teritorij kot na snov, ki jo obravnava. Teritorialno se lahko omejuje na prav ozko področje, n. pr. na vaško ali mestno naselbino, more pa zajemati tudi dokaj obsežne predele kot n. pr. prostrana zemljiška gospostva ali večje geografsko zaokrožene celote. Glede na snov raziskuje lahko razne neznatne drobce iz preteklosti in to iz najrazličnejših področij. Prav tako si pa more zastavljati tudi težje in pomembnejše naloge; krajevna zgodovina te vrste zasleduje na ozkem ali širokem ozemlju — upoštevajoč obče zgodovinski tok — celoten razvoj ondotnega prebivalstva časovno omejeno ali pa tudi neomejeno od najstarejših dni do danes. Pri tem opravlja krajevna zgodovina važno poslanstvo, da nazorno približuje tudi preprostemu bralcu, ki mu je dobro znano okolje, materialne temelje in pota družbenega razvoja ter ga tako usposablja, da s poznanjem preteklosti bolje razumeva sedanost.

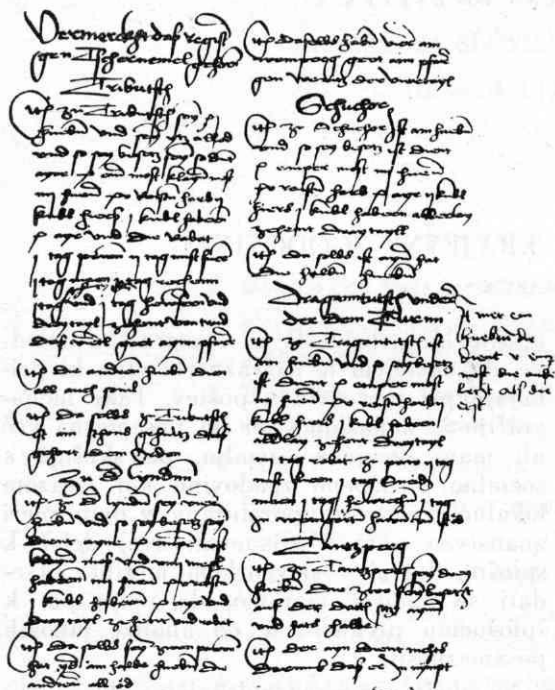
Če skušamo vrednotiti predvojna dela v okviru slovenske krajevne zgodovine, bomo prišli nekako do sledečega zaključka: Po veliki večini so vse knjige, razprave in članki krajevno zgodovinskega značaja usmerjene k lokalni drobní raziskavi. Med temi je napravljeno marsikaj pomembnega in zasluži vsekakor pozornost in priznanje. Kot so ti krajevni prispevki važni in dobrodošli za poznavanje ožje krajevne zgodovine večjih ali manjših ozemelj, pa vendar za splošno sintezo v slovenskem smislu večidel ne prihajajo do izraza. Usmerjenost k pripravi za za tako sintezo zasledujejo šele agrarne monografije, ki so pisane z znanstveno ambicijo in pritegujejo po svoji metodi na pomoč poleg listinskega gradiva zlasti urbarje kot najvažnejši vir za poznavanje gospodarskega in socialnega položaja slovenskega kmeta, pa imenjske knjige, terezijanski, jožefinski in franciscejski kataster z mapami,

upoštevajo arheološke in etnografske izsledke, da naštejemo le najvažnejše vire, ki prihajajo pri tem delu v poštev. Take monografije se nanašajo sicer na posamezna več ali manj omejena ozemlja, pa skušajo s socialno, družbeno zgodovino kot izrazom lokalne zgodovine uporabljajoč v polni meri znanstven aparat prispevati svoj delež k splošni sintezi v slovenskem merilu. Zavedati se namreč moramo, da pelje pot k splošnemu pregledu le od analize mnogih posameznosti.

Ne glede na razna založništva, ki so objavljala krajevno zgodovinske razprave v obliki samostojnih knjig oziroma brošur, so našli taki prispevki svoje zatočišče v prvih desetletjih našega stoletja predvsem v Izvestjih Muzejskega društva za Kranjsko, oz. v kasnejšem Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo, pa v Časopisu za zgodovino in narodopisje, ki je izhajal v Mariboru in je prinašal predvsem članke, nanašajoče se na slovenski del nekdanje Štajerske. Delo na krajevni zgodovini je negoval zlasti mariborski Časopis, ki je hotel pospeševati zanimanje za krajevno zgodovino tudi s tem, da je uvedel celo poseben oddelek pod naslovom »Gradivo za krajevne kronike«. Tu naj bi se objavljalo neobdelano, širšim krogom težko pristopno gradivo. Tem revijam se je nekaj let pred drugo vojno pridružila še Kronika slovenskih mest, ki je prinašala, kot kaže naslov, prispevke, tikajoče se naših mest. Pred drugo vojno smo bili torej v tem pogledu kar dobro preskrbljeni.

Toliko bolj smo pogrešali primernih glasil po vojni, ko nista oživela ne Časopis za zgodovino in narodopisje, ne Kronika slovenskih mest. Zgodovinski časopis ima seveda drugačne naloge in v njem v splošnem ni prostora za prispevke iz krajevne zgodovine. Samo do neke meje je moglo te vrzeli nadoknaditi sicer zelo razpredeno krajevno časopisje, ki pa objavlja predvsem take krajevno zgodovinske prispevke, ki jih je priklicala v svet bolj trenutna aktualnost kot pa želja po načrtnem raziskovanju. Jas-

* Referat na IX. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Kopru in Piranu v dneh od 26.—28. septembra 1955.

Stran iz urbarja Nemskega viteškega reda iz leta 1490 za posest okoli Metlike (fotokopija v Mestnem arhivu v Ljubljani)

no je, da zgodovinskih člankov v krajevnočasopisju v splošnem ne odlikuje pretirana skrb za primerno dokumentacijo.

Nujna potreba po glasilu, ki naj pospešuje zanimanje za zgodovino posameznih večjih ali manjših območij slovenskega ozemlja in ki naj obenem posreduje izsledke slovenske zgodovine na čim razumljivejši način, je narekovala 1953 ustanovitev *Kronike* (Časopisa za slovensko krajevno zgodovino). Kot beremo v uvodni besedi uredniškega odbora, naj bi *Kronika* zajemala čim več krajev ter posvečala prav posebno skrb našim obrobim področjem. Tako bi krajevna zgodovina vezala z medsebojnim spoznavanjem »vse Slovence od Brd in Trente do Bele krajine in Prekmurja v zavesti ene zgodovinske in kulturne družine«.

Podrobna analiza prvih dveh letnikov *Kronike* kaže, da potekajo sotrudniki večinomoma iz vrst nastavljenecv na znanstvenih in njim sorodnih ustanovah, kot univerzi, arhivih, muzejih, knjižnicah ipd. Podeželje je po avtorjih skrajno borno zastopano. Ker je večina sotrudnikov iz Ljubljane, ni čudno, da stopajo po številu v ospredje zlasti članki, ki se nanašajo na Ljubljano, ali pa obravnavajo probleme splošno slovenskega značaja. Če upoštevamo še dejstvo, da je *Kroniko* pomagal ustanoviti MLO v Ljubljani, da potekajo prav od tam najizdatnejša finančna sredstva, dalje, da je večina

oglasov iz Ljubljane, moremo mirno trditi, da bi imela *Kronika* možnost obstoja tudi brez pomoči s podeželja. Toda s tem bi *Kronika* ne izpolnila predvidenih načrtov.

Kronika pa ni edino torišče, kjer imajo avtorji možnost objavljati svoje krajevno-zgodovinske prispevke. Vzporedno s *Kroniko* se namreč pojavljajo tudi zborniki posameznih krajev, kakršni so bili dokaj redki pred zadnjo vojno, ki so pa vse bolj pogost pojav v današnjih dneh. Zborniki se med seboj zelo ločijo glede na vsebino. Medtem ko temelje nekateri povsem na zgodovinskih prikazih, v katerih skušajo podati celoten zgodovinski razvoj obravnavanega območja, so drugi zborniki bolj revialnega značaja in vsebujejo poleg zgodovinskih člankov tudi literarne doneske, segajo v prirodoslovje, obdelujejo urbanistična vprašanja ipd. Če je podrobna analiza zbornikov v naše namene že zaradi tega otežkočena, jo komplicira tudi dejstvo, da smo pri nekaterih izdajah v zadregi; ali naj jih v tej zvezi upoštevamo ali ne. Vendar je že na prvi pogled jasno, da dopolnjujejo zborniki marsikatero vrzeli, ki jih je pokazala analiza *Kronike* tako glede obravnavanega ozemlja kot tudi glede avtorjev.

Tako se nanašajo na nekdanje štajersko ozemlje kar trije razmeroma obsežni zborniki (celjski, slovenjgraški, ptujski), na Istro oz. Slovensko Primorje dva, Gorenjska je zastopana z mengeškim, loškim in kamniškim, Dolenjska pa s kostanjeviškimi zbornikom. Glede avtorjev velja pripomniti, da srečamo sicer tudi v zbornikih marsikatero ime, na katerega smo naleteli tudi v *Kroniki*. Za mengeški zbornik je celo značilno, da v njem povsem prevladujejo ljubljanski sotrudniki. Toda v splošnem velja, da so v zbornikih ljubljanski sodelavci v veliki manjšini. Večina člankov je izšla izpod peresa sotrudnikov s terena samega. Najbolj značilen je v tem oziru Istrski zgodovinski zbornik, v katerem srečamo med avtorji same domačine.

Če se je s pritegnitvijo zbornikov ne preveč razveseljiva analiza nekoliko ublažila, je treba vendar poudariti, da je krajevno zgodovinopisje v mnogih predelih naše zemlje daleč zaostalo. Zlasti bode v oči Maribor, ki ima tako bogato tradicijo prav na tem torišču, pa je vendarle njegov delež v *Kroniki* obsežen le v dveh člankih in dveh poročilih, čeprav razpolaga z obsežnim arhivom in lepo študijsko knjižnico.

Če upoštevamo *kvaliteto* člankov v *Kroniki* in zbornikih, je seveda treba dati prednost *Kroniki*, ki jo urejuje strokovno kvali-

ficiran uredniški odbor. Redakcija Kronike se uspešno trudi, da objavlja prispevke, ki se ne omejujejo samo na golo naštevaje že znanih dejstev, nego nudijo tudi nove ugotovitve na podlagi gradiva, ki doslej še ni bilo upoštevano. Pravilno je, da so prispevki podani v poljudni obliki. Saj je naša dolžnost, da posredujemo čim širšemu krogu bralcev na poljuden način tudi izsledke stroge znanosti. Vendar je treba paziti, da razprave ne vise v zraku, temveč da so postavljene v zgodovinski okvir. Če se je Kronika ta plat v veliki meri posrečila, ne moremo tega trditi brez rezerve za zbornike v celoti. Poleg vrste kvalificiranih člankov so se v njih pojavili tudi nekateri prispevki, ki so jih avtorji sicer pisali z veliko ljubeznijo, vendar pogrešamo v njih kritične obdelave. Ponekod srečavamo diletantske trditve, ki so povzete iz davno zastarele literature in so jih novejša raziskavanja zavrgla. Ali naj zaradi takih pomanjkljivosti skušamo zavirati izdajo zbornikov?

Po mojem mnenju ne bi kazalo načelno zavirati iniciative s podeželja. Zbornike financirajo razne podeželske politične in gospodarske ustanove, ki rade žrtvujejo sredstva v ta namen, ki bi se pa od njih Kronika v večini primerov prav gotovo finančno nič ne opomogla. Zakaj naj bi torej ne izrabili finančne podpore, ki jo prožijo razni lokalni faktorji in podpirali s to pomočjo naše krajevno zgodovinopisje? Upoštevati je treba tudi izredno zanimanje, ki ga kažejo široke ljudske plasti za take publikacije, kar posebno dokazujeta v najkrajšem času razprodana zbornika v Mengšu in Kamniku. Pač pa bi bilo nujno poskrbeti za ustrezno kvalificirano redakcijo, kar po mojem mnenju niti ne bi povzročalo prevelikih težav. Saj imamo preko vse Slovenije razširjene podružnice Zgodovinskega društva, ki naj bi posredovale povezavo med izdajatelji zbornikov in redakcijo Kronike. Redakcija Kronike naj bi dajala strokovno mnenje in kritične napotke k posameznim prispevkom ter svetovala, kateri prispevki so godni za tisk in kateri ne. S takim sodelovanjem bi se raven zbornikov dvignila, s tem bi pa tudi naše krajevno zgodovinopisje napravilo velik korak v svojem razvoju.

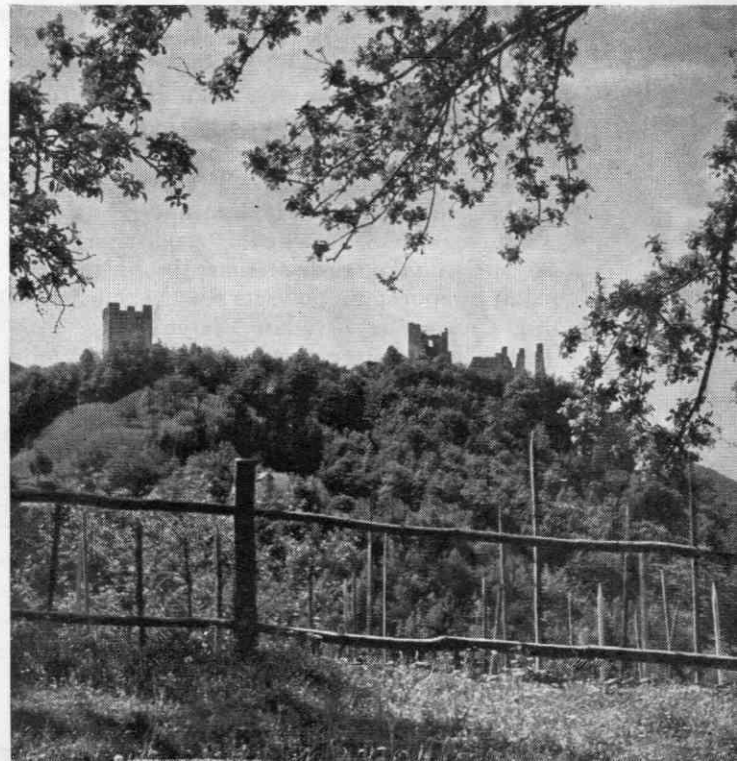
Ne bi pa bilo mogoče napak, če bi tudi redakcija Kronike skušala uresničiti svojo zamisel, ki jo je izrekla v uvodni besedi k prvemu letniku, da bo namreč začela izdajati s sodelovanjem delavcev na terenu po-

samezne številke, ki bi bile posvečene določenemu kraju kot njegov zbornik. Seveda bi take številke ne smele biti preveč pogoste. Pri trikratnem izhajanju na leto bi bilo kar dovolj, če bi bila ena številka usmerjena v ta pravec. Sicer bi bil časopis spet premalo zanimiv za širši krog naročnikov.

Če razmejitev med Kroniko in zborniki po mojem ni težko izvedljiva, je pa vse bolj pereč problem *avtorstva* in pa njegove *usmeritve*. Kot že rečeno, gre pri obravnavanju krajevne zgodovine za dvojno usmerjenost. V eno skupino sodijo strogo znanstveno pisane monografije, drugo skupino tvorijo drobne lokalne raziskave.

Vsekakor je želeli, da bi se pomnožilo število *znanstvenikov*, ki bi se posvečali globljemu raziskavanju krajevne zgodovine, upoštevajoč sodobne metode, o čemer se je že govorilo na prenekaterem zborovanju slovenskih zgodovinarjev. Skrb za vzgojo teh delavcev more prevzeti v največji meri pač le univerza v svojih seminarjih in to ne le na filozofski fakulteti (zgodovini, geografiji, etnologiji, umetnostni zgodovini), temveč tudi na obeh oddelkih pravno-ekonomske fakultete. Seminarske naloge naj bi se po možnosti usmerjale čim bolj v pravec krajevne zgodovine. Pri obravnavanju vprašanj iz domačega okolja se bo mlad kandidat verjetno bolje znašel, bo opravljal delo z večjim zanimanjem in več koristil znanosti, kot če se prezgodaj loteva problemov širšega značaja. Pri tem se bo področje raziskovanja vse bolj širilo ob neprestanem izpopolnjevanju znanstvenih metod.

Možnosti za znanstveno udejstvovanje so danes dosti večje, kot so bile pred vojno.

Stari grad nad Celjem

Takrat je bil diplomiran zgodovinar brez upoštevanja Ljubljane in Maribora navezan le na srednješolsko službo. Danes je v našem podeželju vrsta muzejev in ustanovljajo se arhivi. Te ustanove naravnost kličejo po zgodovinarju-znanstveniku. Tudi za sredstva, ki morajo biti znanstveniku na razpolago pri njegovem delu, je danes neprimerno bolje poskrbljeno. Pomislimo le na to, koliko študijskih knjižnic smo premogli pred vojno in kje vse jih imamo danes. Čeprav je res, da se nudijo v Ljubljani največje možnosti za znanstveno udejstvovanje, so vendar dani temeljni pogoji za znanstveno raziskavanje tudi v vrsti drugih mest. Lotiti se je treba samo obdelave problemov, za katere imamo pri roki čim več materiala. Za starejšo dobo si pomagamo z natisnjenimi viri, med katerimi naj omenim le Kosovo Gradivo, pa zbirke listin za posamezne dežele, kot Schumija, Jakscha, Joppija itd. Mnogo gradiva za kasnejši srednji vek je objavljenega v starejši revialni literaturi, kot v Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain ali v Mitteilungen des Museal-Vereins für Krain. Koliko dragocenega gradiva je zbranega v Kosovih izdajah urbarjev! Omenjena dela je dobiti prav gotovo v vsaki študijski knjižnici. Toda tudi na podeželju nismo navezani samo na natisnjene vire. Na znanstveno obdelavo čakajo zajetne arhivalije, ki so zbrane v okviru podeželskih muzejev, da ne omenjam Maribora, Kopra ali Pirana, kjer je hranjeno v arhivih številno, doslej razmeroma še malo obdelano gradivo, nanašajoče se na gospodarsko, politično, narodno, cerkveno kot tudi kulturnozgodovinsko življenje v ondotnih pokrajinah.

Medtem ko se zavedamo, da k prvi skupini obdelave krajevne zgodovine v danih razmerah gotovo ne bo mogoče zajeti širšega kroga sotrudnikov, se delu pri *podrobni raziskavi najrazličnejših vprašanj* iz preteklosti posameznih krajev ne stavi nasproti toliko objektivnih težav. Pri taki obdelavi ne bi smeli biti v zadregi za *avtorje*. V prvi vrsti so seveda poklicani zgodovinarji, ki so spričo tako gostega omrežja naših gimnazij razporejeni po vsem slovenskem ozemlju. Čeprav se zavedam, da marsikje službena obremenitev srednješolskega učitelja ni majhna, moram vendar ugotoviti, da dosedanje udejstvovanje naših srednješolskih zgodovinarjev na polju krajevnega zgodovinopisja ni dalo pričakovanih rezultatov, kakor nakazuje že sama analiza sotrudnikov Kronike. Vsekakor bi bilo pa treba zainteresirati tudi druge lokalne intelektual-

ce, ki bi mogli marsikaj prispevati vsak s svojega torišča. Pri izbiranju snovi naj bi bilo glavno vodilo vprašanje dostopnega materiala. Pri tem upoštevajmo poleg obstoječe literature zlasti teren sam, pa podeželske arhive, ki jih najdemo na sedežih občin in župnij, pa v okviru podeželskih muzejev. Zanimajmo se pa tudi za arhivalije, ki so raztresene marsikje na našem podeželju in jih še nimamo v evidenci.

Spričo praktične potrebe pri domoznanskem pouku v šoli bi bilo zelo koristno, da bi *zbrali* o posameznih krajih vse, kar je bilo o njih *kritično pisanega* in je na drobno posejano po najrazličnejših revijah. Te drobce naj bi spravili v celoto. Seveda je treba močno naglasiti, da moramo biti zelo previdni. Poiskati moramo podatke, ki predstavljajo zadnja odkritja v posameznih predelih. V tej zvezi naj velja moje posebno opozorilo na zgodovinske podatke v Leksikonu Dravske banovine, kjer so bile nekritično prevzete številne zdavnaj ovržene trditve, o čemer se je možno podrobneje poučiti iz ocene, ki je izšla v Geografskem Vestniku 1940.

Ne zanemarjajmo gradiva, ki ga nudi *teren*, čigar važnosti se znanstveni krogi dovolj zavedajo. Saj odhajajo tja leto za letom posamezne ekipe, ki zbirajo na našem podeželju zlasti podatke o ondotni materialni in duhovni kulturi. Koliko *etnografskih* dragocenosti še hrani naša vas! Vendar je treba tako gradivo zelo kritično preverjati. Taki podatki prihajajo za krajevno zgodovino v poštev, če jih kritično in primerjalno zberemo za širši teren, ali če jih preverimo z arhivskim gradivom. Res dobimo v teh podatkih često potrditev tega, kar je bilo dognano na drugi osnovi. V ilustracijo naj omenim primer iz Češnjice na besniškem ozemlju. Tod je na kmečki domačiji, ki jo je skozi stoletja vezala dolžnost vzdrževati konja, s katerim se je moral gruntar priključiti loškemu oskrbniku na službenem potu, še danes ohranjen spomin na to obveznost v jezdecu, ki je upodobljen v kamnitem okviru na gospodarskem poslopju omenjenega grunta. Ljudska fantazija je stvorila ob tem liku povest o domači hčeri, ki se je preoblečena v moškega javila v vojaško službo, o čemer poje tudi narodna pesem.

Naj omenim v zvezi s terenskim delom le še *ledinska imena*, ki so večinoma zelo stara, pa jim prav v sedanjem času preti vse večja nevarnost, da bodo polagoma izginila. Kaj vse se da razbrati iz njih, če jih sistematično zberemo in kritično premotrimo! S pomočjo ledinskih imen si je mogoče

ustvariti dokaj določeno sliko o kulturi tal na naši zemlji ob naselitvi naših prednikov. Ledinska imena nam nakazujejo tudi čas naselitve, obenem pa kažejo na narodnost prvotnega kolonista. Kako hvaležna naloga bi bila zbrati na določenem prostoru vsa ledinska imena, jih točno lokalizirati na natančni karti in jim označiti ustrezni geografski položaj!

Kaj vse je mogoče razbrati iz *občinskih arhivov*, ki segajo nekateri daleč v avstrijsko dobo! Zasledujemo na njihovi osnovi družbeni položaj našega človeka, njegovo gospodarsko in politično udejstvovanje, pa kulturno življenje na naši vasi!

Lepe rezultate glede lastnikov na posameznih kmečkih domačijah je mogoče doseči z analizo *matičnih knjig*, ki so ohranjene ponekod za čas od zač. XVII. stol. dalje. Črpanje podatkov iz matičnih knjig po 1770 je seveda lažje in uspešnejše, ker je pri vsakem imenu označena hišna številka in pripadnost zemljiškemu gospodu. Za starejšo dobo je delo težje tudi zato, ker so bili isti ljudje kaj pogosto vpisani pod različnimi priimki. Posameznike je mogoče identificirati zlasti s pomočjo priimkov botrov in prič. Skozi stoletja je namreč veljal običaj, da so naprošali za botre in priče po možnosti eno in isto osebo. Pri lokalizaciji pri-

imkov pa se lahko uspešno naslonimo tudi na domača, hišna imena, ki so v splošnem zelo stara.

Še dosti bolj zgovorne so glede naših kmečkih domačij novejša *zemljiške knjige*, ki zajemajo čas od 1870 dalje. Ker hrani zemljiške knjige vsako sodišče, so zelo lahko dostopne tudi na podeželju. Če smo lahko zasledovali na osnovi matičnih knjig genealogijo posameznih družin, pa menjavanje lastnikov na posameznih domačijah, nam omogoča zemljiška knjiga podroben vpogled v vzroke, zakaj so prevzemali novi lastniki določena posestva. Zemljiška knjiga nam bo razložila, ali gre pri menjavanju gospodarjev le za navadno dedovanje, ali pa so bile spremembe zaradi gospodarskih zadreg in kriz. Kmetija je bila mogoče prezadolžena, pa jo je lastnik prostovoljno prodal, ali so jo pa upniki gnali na dražbo. Mogoče bomo ugotovili, da so bila nekatera naselja v določenih področjih v določenem času močno pod takim vplivom, druge kriza ni prihajala toliko do izraza. Skušali bomo ugotoviti, kje so vzroki za tak pojav. Mogoče nam bo dala taka analiza toliko pobud, da bomo segli še po starejših zemljiških knjigah, ki potekajo iz konca XVIII. stol., in bomo skušali pritegniti še ustrezne urbarje. S tem bo dobila slika o posestnih

J. Koch. o.

Brodarji na Savi (iz Valvasorja)

A. Frost. f.

razmerah določenega ozemlja še bolj zaokroženo sliko.

Marsikatera kmečka domačija kot tudi meščanska hiša hrani še danes svoje *hišne arhivalije*, ki segajo tudi daleč nazaj. Če zvemo za take primere, lahko napravimo dvojno dobro delo. Predvsem bomo skušali pridobiti odkrite arhivalije za ustrezni arhiv, hkrati se pa lotimo tudi njihove obdelave. Na podlagi kmečkega hišnega arhiva se da mogoče lepo obdelati razvoj tiste kmetije. Študija o tej domačiji bo pa obenem služila kot dober donesek k splošni sliki naše kmečke posesti v prejšnjih stoletjih.

Prav posebno pa naravnost poziva zlasti naše zgodovinarje na podeželju k obdelavi obsežno gradivo iz dobe *narodnoosvobodilne borbe*. Saj ni muzeja na našem podeželju, ki ne bi imel bogatih arhivalnih zbirk iz tega časa. Kot dopolnilo arhivskega materiala bomo pritegnili tudi gradivo, pridobljeno na osnovi spominov borcev in drugih prič iz dobe naše revolucije. Vendar se moramo zavedati, da so pričevanja po spominu le sekundaren vir, ki ga moramo obravnavati nadvse kritično. Čas bi že bil, da preidemo od zbiranja gradiva te vrste tudi v njegovo obdelavo, da damo zaključne študije za posamezne krajevno omejene pre-

dele. Taki kritično napisani doneski bodo prav gotovo silno dobrodošli zgodovinarju, ki bo pisal sintetično zgodovino naše revolucije dobe.

V svojih izvajanjih sem se dotaknil le bežno, daleč od vsake ambicije po izčrpnosti, problemov, ki jih je mogoče rešiti na osnovi pristopnega gradiva tudi na podeželju. Pri izbiranju tem našega krajevnogodovinskega raziskavanja naj nas usmerja predvsem razpoložljiv material. Zelo opazna napaka nekaterih avtorjev je, da se lotujejo težkih vprašanj iz pradavnine ali srednjega veka, za katera nimajo potrebnih virov. Nikar si ne postavljajmo preširokih ciljev, ki jih ne bomo mogli doseči. Izhajajmo iz realnih tal. Izberimo si raje ožja področja, lotimo se manjših nalog, a te naloge opravimo vestno, točno in izčrpno. Naša analiza mora biti solidna, pri čemer se zavedajmo, da analitično delo ni lahko. Pri sintezi bodimo pametni in nikar ne generalizirajmo ugotovitev, ki so utemeljene samo za določeno ozemlje in časovno omejeno dobo. Prav tako se pa izogibljajmo še večje nevarnosti, ki nam preti, če apriorno, nekritično deduciramo na posamezne kraje splošne rezultate, ki so ugotovljeni za širše ozemlje.]

STAVKE LJUBLJANSKEGA DELAVSTVA V LETIH 1871—1874 IN USTANOVITEV PRVIH SINDIKATOV V LJUBLJANI

DR. RUDI KYOVSKY

Razvoj kapitalizma v Avstro-Ogrski in hitri porast števila delavcev sta v zvezi s težkimi socialnimi razmerami, v katerih je živel proletariat, sprožila zahtevo po organizaciji delavstva tako v političnem kakor tudi v strokovnem pogledu. Nezadovoljstvo delavstva se je pojavilo relativno že zgodaj in je prišlo do izraza v stavkah na primer leta 1722, ko so na Dunaju začeli stavkati »Wiener Schuknechte«. V tem obdobju so stavko imeli za upor, ki se je kaznoval s smrtno kaznijo.¹ Nova ustavna doba, sprejem liberalnih zakonov o svobodi zborovanja, društev, tiska itd. so omogočili precejšen razmah meščanskega političnega in kulturnega življenja. Seveda so bile vse te svoboščine omejene le na meščanski razred. Delavski razred si je v trdi borbi izbojeval zakon »o koaliciji«, ki je šele omogočil razvoj delavskega političnega in ekonomskega gibanja. Seveda je v 70 letih prejšnjega stoletja meščanski razred trdo držal vajeji v

rokah in z vsemi zakonitimi in nezakonitimi sredstvi skušal preprečiti razvoj delavskega gibanja. Ko se je na Dunaju ustanovilo delavsko izobraževalno društvo kot matica avstrijskega delavskega političnega gibanja, so se podobna društva ustanovljala povsod drugod in tako tudi na slovenskem ozemlju. Enako je bilo z delavskimi sindikati. Kljub koalicijskemu zakonu je obrtni red iz leta 1859 preprečeval razvoj delavskega sindikalnega gibanja. Glavno borbena sredstvo delavskega razreda je bila stavka. Zato so skušali kapitalisti z vsemi sredstvi preprečiti na eni strani samo ustanavljanje sindikatov, na drugi strani pa tudi zadušiti sleherni pojav mezdne gibanja. V ta namen je služil tudi znameniti § 85 obrtnega reda, ki je skušal na drakoničen način preprečiti stavke. Delavska organizacija, ki je hotela organizirati stavko, ni mogla tega storiti kolektivno, temveč je moral vsak posamezen delavec posebej odpovedati delov-